

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 16 lipca 2020 r. *

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca sądowa w sprawach cywilnych – Rozporządzenie (UE) nr 650/2012 – Zakres stosowania – Pojęcie „sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne” – Pojęcie „miejsca zwykłego pobytu zmarłego” – Artykuł 3 ust. 2 – Pojęcie „sądu” – Poddanie notariuszy przepisom jurysdykcyjnym – Artykuł 3 ust. 1 lit. g) i i) – Pojęcie „orzeczenia” i „dokumentu urzędowego” – Artykuły 5, 7 i 22 – Umowa prorogacyjna w sprawie wyboru sądu i wyboru prawa właściwego dla dziedziczenia – Artykuł 83 ust. 2 i 4 – Przepisy przejściowe

W sprawie C-80/19

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (sąd najwyższy Litwy) postanowieniem z dnia 17 stycznia 2019 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 4 lutego 2019 r., w postępowaniu:

E.E.

przy udziale:

Kauno miesto 4-ojo notaro biuro notarė Virginija Jarienė,

K.-D.E.,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: J.-C. Bonichot, prezes izby, M. Safjan, L. Bay Larsen, C. Toader (sprawozdawczyni) i N. Jääskinen, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Campos Sánchez-Bordona,

sekretarz: C. Strömholm, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 16 stycznia 2020 r., rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu rządu litewskiego – V. Kazlauskaitė-Švenčionienė, V. Vasiliauskiene i K. Dieninis, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu czeskiego – M. Smolek, J. Vlácil i A. Kasalická, w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu hiszpańskiego – S. Jiménez García, J. Rodríguez de la Rúa Puig i S. Centeno Huerta, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: litewski.

– w imieniu rządu węgierskiego – M.Z. Fehér i D.R. Gesztelyi, w charakterze pełnomocników,
– w imieniu rządu austriackiego – J. Schmoll i G. Hesse, w charakterze pełnomocników,
– w imieniu Komisji Europejskiej – M. Wilderspin i S.L. Kalèda, w charakterze pełnomocników,
po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 26 marca 2020 r.,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 3 ust. 1 lit. g) i i) oraz art. 3 ust. 2 akapit pierwszy, art. 4, 5, 7, 22 i 59, a także zakresu stosowania rozporządzenia (UE) nr 650/2012 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.U. 2012, L 201, s. 107; sprostowania: Dz.U. 2012, L 344, s. 3; Dz.U. 2013, L 60, s. 140; Dz.U. 2019, L 243, s. 9).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach postępowania wszczętego przez E.E. w następstwie śmierci jego matki w Niemczech, mającego na celu wydanie przez notariusza z siedzibą w Kownie (Litwa) aktu poświadczenia dziedziczenia.

Ramy prawne

Prawo Unii

- 3 Zgodnie z motywami 1, 7, 20, 22–24, 29, 32, 37, 39, 59, 61 i 67 rozporządzenia nr 650/2012:
„(1) Unia postawiła sobie za cel utrzymanie i rozwój przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w której zapewniony jest swobodny przepływ osób. W celu stopniowego tworzenia tej przestrzeni, Unia przyjmuje środki w dziedzinie współpracy sądowej w sprawach cywilnych mających skutki transgraniczne, w szczególności jeżeli jest to niezbędne do prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego.
[...]
(7) Należy ułatwić prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które napotykają obecnie trudności w wykonywaniu przysługujących im praw w zakresie spraw spadkowych mających skutki transgraniczne. [...]
[...]
(20) Niniejsze rozporządzenie powinno respektować różne systemy regulujące kwestie dziedziczenia stosowane w państwach członkowskich. Do celów niniejszego rozporządzenia termin »sąd« powinien zatem być rozumiany szeroko, tak aby obejmował nie tylko sądy w dosłownym znaczeniu tego słowa, sprawujące funkcje sądownicze, lecz także notariuszy lub urzędy stanu cywilnego w niektórych państwach członkowskich, sprawujące w niektórych sprawach dotyczących spadku funkcje sądownicze, oraz notariuszy i przedstawicieli zawodów prawniczych, którzy w niektórych państwach członkowskich sprawują funkcje sądownicze w danej sprawie spadkowej na podstawie przekazania uprawnień przez sąd. Wszystkie sądy w rozumieniu

niniejszego rozporządzenia powinny być związane zasadami jurysdykcji określonymi w niniejszym rozporządzeniu. Natomiast termin »sąd« nie powinien obejmować organów pozasądowych państwa członkowskiego uprawnionych na mocy prawa krajowego do zajmowania się sprawami spadkowymi, takich jak notariusze w większości państw członkowskich, w których zazwyczaj nie sprawują oni funkcji sądowniczych.

[...]

- (22) Przepływ aktów sporządzanych przez notariuszy w sprawach spadkowych w państwach członkowskich powinien się odbywać na podstawie niniejszego rozporządzenia. Jeżeli notariusze sprawują funkcje sądownicze, są oni związani zasadami jurysdykcji, a przepływ wydanych przez nich orzeczeń powinien się odbywać zgodnie z przepisami o uznawaniu, wykonalności i wykonywaniu orzeczeń. Jeżeli notariusze nie sprawują funkcji sądowniczych, nie są oni związani zasadami jurysdykcji, a przepływ wydawanych przez nich dokumentów urzędowych powinien być zgodny z przepisami o dokumentach urzędowych.
- (23) W świetle rosnącej mobilności obywateli oraz z myślą o zapewnieniu należytego działania wymiaru sprawiedliwości w Unii i o zapewnieniu rzeczywistego łącznika między daną sprawą spadkową a państwem członkowskim, w którym sprawowana jest jurysdykcja, w niniejszym rozporządzeniu należy przewidzieć, że do celów ustalenia zarówno jurysdykcji, jak i prawa właściwego ogólnym łącznikiem powinno być miejsce zwykłego pobytu zmarłego w chwili śmierci. Aby ustalić miejsce zwykłego pobytu, organ zajmujący się sprawą spadkową powinien dokonać ogólnej oceny okoliczności życia zmarłego w latach poprzedzających jego śmierć i w chwili jego śmierci, uwzględniając wszystkie istotne elementy faktyczne, w szczególności czas trwania i regularność obecności zmarłego w danym państwie oraz warunki i powody tej obecności. Tak ustalone miejsce zwykłego pobytu powinno wykazywać ścisły i stabilny związek z danym państwem, uwzględniając konkretne cele niniejszego rozporządzenia.
- (24) W niektórych przypadkach ustalenie miejsca zwykłego pobytu zmarłego może okazać się skomplikowane. Taka sytuacja może nastąpić w szczególności w przypadku, gdy zmarły z powodów zawodowych lub ekonomicznych wyjechał za granicę, aby tam pracować, czasem na długi okres, ale zachował ścisły i stabilny związek ze swoim państwem pochodzenia. W takim przypadku – w zależności od okoliczności danej sprawy – zmarłego można by uznać za nadal posiadającego miejsce zwykłego pobytu w państwie pochodzenia, w którym znajdował się ośrodek interesów jego życia rodzinnego i społecznego. Inne złożone przypadki mogą dotyczyć sytuacji, gdy zmarły mieszkał na zmianę w kilku kolejnych państwach lub gdy podróżował między państwami, nie osiedlając się na stałe w żadnym z nich. Jeżeli zmarły był obywatelem jednego z tych państw lub wszystkie główne składniki jego majątku znajdowały się w jednym z tych państw, szczególnym czynnikiem w ogólnej ocenie wszystkich okoliczności faktycznych mogłoby być jego obywatelstwo lub położenie tych składników majątku.

[...]

- (29) Jeżeli postępowanie spadkowe jest wszczynane przez sąd z urzędu, co ma miejsce w niektórych państwach członkowskich, sąd ten powinien zamknąć postępowanie, jeżeli strony uzgodnią, że rozstrzygną sprawę spadkową polubownie poza sądem w państwie członkowskim, którego prawo wybrano. W przypadku gdy postępowanie spadkowe nie jest wszczynane przez sąd z urzędu, niniejsze rozporządzenie nie powinno uniemożliwiać stronom rozstrzygnięcia sprawy spadkowej polubownie poza sądem, na przykład przed notariuszem w wybranym państwie członkowskim, jeżeli jest to możliwe na mocy prawa tego państwa członkowskiego. Powinno być to możliwe nawet w sytuacji, gdy prawo tego państwa członkowskiego nie jest prawem właściwym dla dziedziczenia.

[...]

- (32) Aby ułatwić życie spadkobiercom i zapisobiercom mającym miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim innym niż to, w którym dana sprawa spadkowa jest lub będzie rozpatrywana, niniejsze rozporządzenie powinno umożliwić każdej osobie – uprawnionej na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia do złożenia oświadczeń dotyczących przyjęcia lub odrzucenia spadku, zapisu lub udziału obowiązkowego, lub dotyczących ograniczenia odpowiedzialności tej osoby za długi spadkowe – złożenie takich oświadczeń w formie przewidzianej prawem państwa członkowskiego zwykłego pobytu tej osoby przed sądami tego państwa członkowskiego. Nie powinno to uniemożliwiać składania takich oświadczeń w tym państwie członkowskim przed innymi organami, które są właściwe do przyjmowania oświadczeń na mocy prawa krajowego. Osoby, które decydują się skorzystać z możliwości złożenia oświadczenia w państwie członkowskim ich zwykłego pobytu, powinny same poinformować sąd lub organ rozpatrujący lub mający rozpatrywać daną sprawę spadkową o istnieniu takich oświadczeń w terminie określonym przez prawo właściwe dla dziedziczenia.

[...]

- (37) Aby umożliwić obywatelom czerpanie korzyści z uczestnictwa w rynku wewnętrznym, przy zachowaniu całkowitej pewności prawa, niniejsze rozporządzenie powinno umożliwiać określenie z wyprzedzeniem prawa właściwego dla dziedziczenia. Należy wprowadzić zharmonizowane normy kolizyjne w celu uniknięcia sprzecznych rezultatów. Zasada ogólna powinna zapewniać, aby dziedziczenie podlegało możliwemu do przewidzenia prawu, z którym posiada ono ścisły związek. Przez wzgląd na pewność prawa oraz w celu uniknięcia fragmentaryzacji dziedziczenia, prawu temu powinien podlegać ogół spraw dotyczących spadku, to znaczy cały majątek spadkowy, bez względu na charakter składników tego majątku i niezależnie od tego, czy składniki majątku znajdują się w innym państwie członkowskim, czy w państwie trzecim.

[...]

- (39) Wybór prawa powinien być wyraźnie dokonany w oświadczeniu w formie rozrządzenia na wypadek śmierci lub powinien wynikać z postanowień takiego rozrządzenia. Wybór prawa może być uznany za wynikający z rozrządzenia na wypadek śmierci, jeżeli, na przykład, zmarły w swoim rozrządzeniu poczynił odniesienie do konkretnych przepisów prawa państwa jego obywatelstwa lub jeżeli w inny sposób wymienił to prawo.

[...]

- (59) Z uwagi na ogólny cel niniejszego rozporządzenia, jakim jest wzajemne uznawanie wydanych w państwach członkowskich orzeczeń w przedmiocie dziedziczenia, niezależnie od tego, czy takie orzeczenia wydano w postępowaniu procesowym, czy nieprocesowym, w niniejszym rozporządzeniu powinny znaleźć się przepisy dotyczące uznania, wykonalności i wykonania orzeczeń podobne do przepisów przewidzianych w innych aktach prawnych Unii w obszarze współpracy sądowej w sprawach cywilnych.

[...]

- (61) Dokumenty urzędowe powinny wywoływać w innym państwie członkowskim takie same skutki dowodowe jak w państwie członkowskim pochodzenia lub skutki dowodowe najbardziej z nimi porównywalne. Ustalenie skutków dowodowych danego dokumentu urzędowego w innym państwie członkowskim lub skutków najbardziej z nimi porównywalnych powinno być dokonane przez odniesienie do charakteru i zakresu skutków dowodowych danego dokumentu urzędowego w państwie członkowskim pochodzenia. Zatem od prawa państwa członkowskiego pochodzenia zależeć będzie, jakie skutki dowodowe dany dokument urzędowy powinien wywoływać w innym państwie członkowskim.

[...]

(67) Szybkie, łatwe i skuteczne załatwianie sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne w Unii wymaga, by spadkobiercy, zapisobiercy, wykonawcy testamentów lub zarządcy spadku mogli łatwo wykazać swój status lub prawa i uprawnienia w innym państwie członkowskim, na przykład w państwie członkowskim, w którym znajduje się majątek spadkowy. [...].

4 Artykuł 1 rozporządzenia nr 650/2012, zatytułowany „Zakres stosowania”, stanowi w ust. 1:

„Niniejsze rozporządzenie stosuje się do dziedziczenia majątku po osobach zmarłych. Niniejszego rozporządzenia nie stosuje się do spraw podatkowych, celnych ani administracyjnych”.

5 W myśl art. 3 ust. 1 lit. g) i art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012:

„1. Do celów niniejszego rozporządzenia:

[...]

g) »orzeczenie« oznacza każdą decyzję w sprawach dotyczących dziedziczenia wydaną przez sąd państwa członkowskiego, niezależnie od nazwy takiej decyzji, w tym postanowienie w przedmiocie ustalenia kosztów postępowania wydane przez urzędnika sądowego;

[...]

i) »dokument urzędowy« oznacza dokument dotyczący dziedziczenia, który został oficjalnie sporządzony lub zarejestrowany jako dokument urzędowy w państwie członkowskim i którego autentyczność:

(i) dotyczy podpisu i treści dokumentu urzędowego; oraz

(ii) została stwierdzona przez organ publiczny lub inny organ uprawniony do tego przez państwo członkowskie pochodzenia”.

2. Do celów niniejszego rozporządzenia termin »sąd« oznacza każdy organ sądowy i wszystkie inne organy oraz przedstawicieli zawodów prawniczych właściwych w sprawach spadkowych, którzy wykonują funkcje sądowe lub działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy, lub działają pod kontrolą organu sądowego, pod warunkiem że takie inne organy i przedstawiciele zawodów prawniczych zapewniają gwarancje bezstronności i prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanymi oraz pod warunkiem że ich orzeczenia na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym działają:

a) mogą być przedmiotem zaskarżenia do organu sądowego lub ponownego rozpoznania przez organ sądowy; oraz

b) mają moc i skutek podobne do orzeczenia organu sądowego w takiej samej sprawie.

Państwa członkowskie powiadamiają Komisję o innych organach oraz przedstawicielach zawodów prawniczych, o których mowa w akapicie pierwszym, zgodnie z art. 79”.

6 Należący do rozdziału II rozporządzenia nr 650/2012 art. 4, zatytułowany „Jurysdykcja ogólna”, przewiduje:

„Sądy państwa członkowskiego, w którym zmarły miał swoje miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci, mają jurysdykcję do orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku”.

7 Zgodnie z brzmieniem art. 5 tego rozporządzenia, zatytułowanym „Umowa prorogacyjna”:

„1. W przypadku gdy wybrane przez zmarłego prawo regulujące dziedziczenie po nim zgodnie z art. 22 jest prawem państwa członkowskiego, zainteresowane strony mogą umówić się, że wyłączną jurysdykcję do orzekania w sprawie dotyczącej spadku mają sąd lub sądy tego państwa członkowskiego.

2. Taka umowa prorogacyjna sporządzana jest na piśmie, opatrywana datą i podpisywana przez zainteresowane strony. Każde przekazanie informacji za pomocą środków elektronicznych umożliwiające trwały zapis takiej umowy uznaje się za równoważne ze sporządzeniem na piśmie”.

8 Artykuł 7 rozporządzenia, zatytułowany „Jurysdykcja w przypadku wyboru prawa”, stanowi:

„Sądy państwa członkowskiego, którego prawo wybrał zmarły zgodnie z art. 22, mają jurysdykcję do orzekania w sprawie spadkowej, jeżeli:

[...]

b) strony postępowania zawarły umowę zgodnie z art. 5 o przyznaniu jurysdykcji sądowi lub sądom tego państwa członkowskiego; lub

c) strony postępowania wyraźnie uznały jurysdykcję sądu, do którego wniesiono sprawę”.

9 Artykuł 13 tego rozporządzenia przewiduje:

„Oprócz sądu mającego jurysdykcję do orzekania w danej sprawie spadkowej zgodnie z niniejszym rozporządzeniem, sądy w państwie członkowskim zwykłego pobytu każdej osoby, która na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia może złożyć przed sądem oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, zapisu lub udziału obowiązkowego lub oświadczenie mające na celu ograniczenie odpowiedzialności danej osoby za długi spadkowe, mają jurysdykcję do przyjęcia takich oświadczeń, w przypadkach gdy na mocy prawa tego państwa członkowskiego takie oświadczenia mogą być złożone przed sądem”.

10 Należący do rozdziału III rozporządzenia nr 650/2012, noszącego tytuł „Prawo właściwe”, art. 21, zatytułowany „Zasada ogólna”, stanowi:

„1. Jeżeli przepisy niniejszego rozporządzenia nie stanowią inaczej, prawem właściwym dla ogółu spraw dotyczących spadku jest prawo państwa, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci.

2. W przypadku gdy wyjątkowo, ze wszystkich okoliczności sprawy jasno wynika, że w chwili śmierci zmarły był w sposób oczywisty bliżej związany z państwem innym niż państwo, którego prawo byłoby właściwe na mocy ust. 1, prawem właściwym dla dziedziczenia jest prawo tego innego państwa”.

11 Artykuł 22 tego rozporządzenia, zatytułowany „Wybór prawa”, stanowi w ust. 1 i 2:

„1. Każdy może dokonać wyboru prawa państwa, którego obywatelstwo posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci, jako prawa, któremu podlega ogół spraw dotyczących jego spadku.

Każdy, kto posiada więcej niż jedno obywatelstwo, może wybrać prawo każdego państwa, którego obywatelstwo posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci.

2. Wybór prawa musi być dokonany w sposób wyraźny w oświadczeniu w formie rozrządzenia na wypadek śmierci lub musi wynikać z postanowień takiego rozrządzenia”.

12 Zgodnie z brzmieniem art. 28 wspomnianego rozporządzenia:

„Oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, zapisu lub udziału obowiązkowego lub oświadczenie zmierzające do ograniczenia odpowiedzialności osoby składającej to oświadczenie jest ważne pod względem formy, w przypadku gdy odpowiada ono wymogom:

[...]

b) prawa państwa, w którym osoba składająca oświadczenie ma miejsce zwykłego pobytu”.

13 Artykuł 59 rozporządzenia nr 650/2012 przewiduje:

„1. Dokument urzędowy sporządzony w państwie członkowskim wywołuje w innym państwie członkowskim takie same skutki dowodowe jak w państwie członkowskim pochodzenia lub skutki dowodowe najbardziej z nimi porównywalne, o ile nie jest to w sposób oczywisty sprzeczne z porządkiem publicznym (ordre public) danego państwa członkowskiego.

Osoba, która chce wykorzystać dokument urzędowy w innym państwie członkowskim, może zwrócić się do organu sporządzającego ten dokument urzędowy w państwie członkowskim pochodzenia o wypełnienie formularza przyjętego zgodnie z procedurą doradczą, o której mowa w art. 81 ust. 2, określającego skutki dowodowe, jakie dany dokument urzędowy rodzi w państwie członkowskim pochodzenia.

[...]”.

14 Artykuł 60 ust. 1 tego rozporządzenia stanowi:

„Na wniosek zainteresowanej strony zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 45–58 stwierdza się wykonalność w innym państwie członkowskim dokumentu urzędowego, który jest wykonalny w państwie członkowskim pochodzenia”.

15 Artykuł 64 wskazanego rozporządzenia stanowi:

„[Europejskie] [p]oświadczenie [spadkowe] wydaje się w państwie członkowskim, którego sądy mają jurysdykcję na mocy art. 4, 7, 10 lub 11. Organem wydającym jest:

a) sąd w rozumieniu definicji zawartej w art. 3 ust. 2; lub

b) inny organ, który na mocy prawa krajowego jest właściwy do rozpoznawania spraw spadkowych”.

16 Zgodnie z art. 83 tego rozporządzenia, zatytułowanym „Przepisy przejściowe”:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do dziedziczenia po osobach zmarłych w dniu lub po dniu 17 sierpnia 2015 r.

2. W sytuacji, w której zmarły przed dniem 17 sierpnia 2015 r. dokonał wyboru prawa właściwego dla dziedziczenia, wybór ten jest ważny, o ile spełnia warunki określone w rozdziale III lub o ile jest on ważny na podstawie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego, które obowiązywały w chwili dokonania wyboru w państwie, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu lub w którymkolwiek z państw, którego obywatelstwo posiadał.

[...]

4. Jeżeli rozrządzenie na wypadek śmierci zostało dokonane przed dniem 17 sierpnia 2015 r. zgodnie z prawem, które zmarły mógł wybrać zgodnie z niniejszym rozporządzeniem, prawo to uważa się za wybrane jako prawo właściwe dla dziedziczenia”.

Prawo litewskie

Kodeks cywilny

17 Artykuł 5.4 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (kodeksu cywilnego Republiki Litwy) ma następujące brzmienie:

„1. Miejszem otwarcia spadku jest ostatnie miejsce zamieszkania zmarłego (art. 2.12 niniejszego kodeksu).

2. W sytuacji, gdy testator nie miał stałego miejsca zamieszkania, uznaje się, że miejscem otwarcia spadku jest:

- 1) miejsce, gdzie testator żył przez większość czasu w okresie ostatnich 6 miesięcy poprzedzających jego śmierć;
- 2) jeżeli testator zamieszkiwał w kilku miejscach, za miejsce otwarcia spadku uznaje się miejsce, w którym znajdował się główny ośrodek jego interesów ekonomicznych lub osobistych (miejsce położenia jego majątku lub jego znacznej części, jeśli majątek znajduje się w kilku miejscach; miejsce zamieszkania małżonka, z którym testator pozostał w związku małżeńskim w okresie ostatnich 6 miesięcy poprzedzających jego śmierć, lub miejsce zamieszkania dziecka, które zamieszkiwało z testatorem).

3. Jeżeli miejsce zamieszkania testatora nie może zostać ustalone stosownie do okoliczności przywołanych w ust. 1 i 2 niniejszego artykułu, miejsce otwarcia spadku może zostać ustalone w oparciu o obywatelstwo testatora, jego zameldowanie, miejsce rejestracji należących do niego pojazdów i inne okoliczności.

4. W razie wystąpienia sporu miejsce otwarcia spadku, na wniosek zainteresowanych stron, ustala sąd, uwzględniając wszystkie okoliczności sprawy”.

18 Artykuł 5.66 owego kodeksu przewiduje, że spadkobiercy ustawowi i dziedziczący na mocy testamentu, powołani do spadku z mocy ustawy albo testamentu, mogą zwrócić się do notariusza właściwego dla miejsca otwarcia spadku o wydanie poświadczenia prawa do dziedziczenia (zwanego dalej „poświadczeniem dziedziczenia”).

Kodeks postępowania cywilnego

19 Artykuł 444 Civilinio proceso kodeksas (kodeksu postępowania cywilnego) stanowi:

„1. Sąd ustala okoliczności faktyczne, od których zależy powstanie, zmiana lub wygaśnięcie praw osobistych lub majątkowych osób.

2. Sąd rozpoznaje sprawy:

[...]

8) dotyczące przyjęcia spadku i ustalenia faktycznego miejsca otwarcia spadku”.

- 20 Zgodnie z art. 511 owego kodeksu na dokonaną czynność notarialną lub odmowę dokonania czynności notarialnych przysługuje zażalenie. Zażalenie wnosi się do sądu, w którego okręgu znajduje się kancelaria notarialna odnośnego notariusza.

Prawo o notariacie

- 21 Artykuł 1 Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (ustawy prawo o notariacie Republiki Litewskiej, zwanej dalej „ustawą prawo o notariacie”) przewiduje:
- „Instytucja notariatu obejmuje wszystkich notariuszy, którzy zgodnie z niniejszą ustawą są uprawnieni do poświadczenia w sposób wywołujący skutki prawne niekwestionowanych praw podmiotowych oraz faktów prawnych dotyczących osób fizycznych i prawnych, jak również do zapewnienia ochrony uzasadnionych interesów tych osób i państwa”.
- 22 Zgodnie z art. 2 tej ustawy notariusze są powoływani i odwoływani przez ministra sprawiedliwości.
- 23 Artykuł 12 tejże ustawy, zatytułowany „Niezależność notariuszy”, stanowi, że notariusze wykonują swoje obowiązki niezależnie od wpływu wywieranego przez instytucje publiczne państwa lub administracji oraz że podlegają wyłącznie ustawom.
- 24 Zgodnie z art. 26 tej samej ustawy notariusze wydają m.in. akty poświadczenia dziedziczenia. Okoliczności wskazane w dokumentach poświadczonych przez notariusza uważa się za ustalone i nie wymagają one udowodnienia, o ile dokumenty (lub ich części) nie zostały uznane za nieważne w ramach postępowania wskazanego w ustawie.
- 25 Zgodnie z art. 41 ustawy prawo o notariacie czynność notarialną oraz odmowę jej dokonania można zaskarżyć do sądu, jeżeli zainteresowana osoba uważa, że dokonanie jej, względnie odmowa jej dokonania, nastąpiło w sposób niezgodny z prawem.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 26 E.E. jest obywatelem litewskim. Jego matka, również obywatelka litewska, zawarła związek małżeński z K.-D.E., obywatelem niemieckim, a następnie przeprowadziła się z E.E. do męża, do Niemiec. W dniu 4 lipca 2013 r. matka E.E. sporządziła testament przed notariuszem w jego kancelarii w Godlewie (Litwa), wyznaczając E.E. jako spadkobiercę pod tytułem ogólnym.
- 27 W chwili śmierci matki E.E., która nastąpiła w Niemczech, do rejestru nieruchomości pod nazwiskiem zmarłej była wpisana nieruchomość, a mianowicie mieszkanie w Kownie. W dniu 17 lipca 2017 r. E.E. zwrócił się do notariusza prowadzącego kancelarię w Kownie z wnioskiem o wszczęcie postępowania spadkowego i wydanie poświadczenia dziedziczenia.
- 28 W dniu 1 sierpnia 2017 r. notariusz odmówił sporządzenia rzeczowego poświadczenia w oparciu o uzasadnienie, że za miejsce zwykłego pobytu zmarłej w chwili jej śmierci w rozumieniu art. 4 rozporządzenia nr 650/2012 należy uznać, jego zdaniem, Niemcy.
- 29 E.E. zaskarżył odmowę dokonania czynności notarialnej przez notariusza do Kauno apylinkės teismas (sądu rejonowego w Kownie, Litwa). Orzeczeniem z dnia 29 stycznia 2018 r. sąd ten uwzględnił żądanie powoda, stwierdzając, że zmarła nie zerwała swoich więzi z Litwą.

- 30 Notariusz, który odmówił E.E. dokonania czynności notarialnej, wniósł apelację od tego orzeczenia do Kauno apygardos teismas (sądu okręgowego w Kownie, Litwa). W ramach tego postępowania E.E. wnioskował o dołączenie do akt sprawy oświadczenia K.-D.E., w którym potwierdzał on zrzeczenie się jakichkolwiek ewentualnych praw do spadku po zmarłej i wyraził zgodę na jurysdykcję sądów litewskich, jako że żadne postępowanie spadkowe nie zostało wszczęte w Niemczech.
- 31 W wyroku z dnia 26 kwietnia 2018 r. sąd ten uchylił zaskarżone orzeczenie i oddalił żądanie E.E., który wniósł skargę kasacyjną do Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (sądu najwyższego Litwy).
- 32 W tych okolicznościach Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (sąd najwyższy Litwy) postanowił zawiesić postępowanie i skierować do Trybunału następujące pytania prejudycjalne:
- „1) Czy sytuację taką jak występująca w rozpoznawanej sprawie, w której obywatelka miała miejsce zwykłego pobytu w dniu śmierci ewentualnie w innym państwie członkowskim, ale w każdym razie nigdy nie zerwała więzi z ojczyzną [państwem swojego pochodzenia] i przed śmiercią między innymi sporządziła testament na Litwie, pozostawiając całość swojego majątku spadkobiercy będącemu obywatelem Litwy, natomiast w chwili otwarcia spadku ustalono, że w skład masy spadkowej wchodzi wyłącznie nieruchomości położona jedynie na Litwie, zaś obywatel innego państwa członkowskiego będący pozostającym przy życiu współmałżonkiem spadkodawczyni wyraził wprost zamiar zrzeczenia się wszelkich roszczeń do spadku po zmarłej, nie uczestniczył w postępowaniu sądowym prowadzonym na Litwie i poddał się jurysdykcji sądów litewskich oraz stosowaniu prawa litewskiego, należy uznać za sprawę spadkową mającą skutki transgraniczne w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012, do której należy stosować to rozporządzenie?
- 2) Czy litewskiego notariusza, który dokonuje otwarcia sprawy spadkowej, wydaje poświadczenie dziedziczenia i podejmuje inne czynności konieczne do potwierdzenia przez spadkobiercę jego praw, należy uznawać za »sąd« w rozumieniu art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012, mając na względzie, że przy dokonywaniu tych czynności notariusze przestrzegają zasad bezstronności i niezależności, ich decyzje są wiążące dla nich samych lub dla organów sądowych, a ich czynności mogą być przedmiotem kontroli sądowej?
- 3) Jeżeli odpowiedź na pytanie drugie jest twierdząca, czy poświadczenia dziedziczenia wydawane przez litewskich notariuszy należy uznawać za orzeczenia w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) rozporządzenia nr 650/2012 i czy należy z tego względu ustalić jurysdykcję na potrzeby ich wydawania?
- 4) Jeżeli odpowiedź na pytanie drugie jest przecząca, czy przepisy art. 4 i 59 rozporządzenia nr 650/2012 (łącznie lub oddzielnie, lecz bez ograniczenia do tych artykułów) należy interpretować w ten sposób, że notariusze litewscy są uprawnieni do wydawania poświadczeń dziedziczenia bez konieczności przestrzegania ogólnych zasad dotyczących jurysdykcji, a poświadczenia te będą uznane za dokumenty urzędowe, które mogą wywoływać skutki prawne w innych państwach członkowskich?
- 5) Czy art. 4 rozporządzenia nr 650/2012 (lub inne przepisy tego rozporządzenia) należy interpretować w ten sposób, że miejsce zwykłego pobytu zmarłego można ustalić tylko w jednym, konkretnym państwie członkowskim?
- 6) Czy przepisy art. 4, 5, 7 i 22 rozporządzenia nr 650/2012 (łącznie lub oddzielnie, lecz bez ograniczenia do tych artykułów) należy interpretować i stosować w taki sposób, że w niniejszej sprawie w świetle faktów przedstawionych w pytaniu pierwszym należy uznać, iż zainteresowane strony zgodziły się na jurysdykcję sądów litewskich i stosowanie prawa litewskiego?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytań pierwszego i piątego

- 33 Poprzez swoje pytania pierwsze i piąte, które należy rozpatrzyć łącznie, sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy rozporządzenie nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że pojęcie „sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne” obejmuje sytuację, gdy zmarły był obywatelem państwa członkowskiego, który w chwili śmierci zamieszkiwał w innym państwie członkowskim, lecz nie zerwał więzi łączących go z pierwszym z tych państw członkowskich, i czy w takiej sytuacji należy uznać, że ostatnie miejsce zwykłego pobytu zmarłego w rozumieniu tego rozporządzenia należy ustalić w jednym państwie członkowskim.
- 34 Tytułem wstępu należy zauważyć, że rozporządzenie nr 650/2012 zostało przyjęte na podstawie art. 81 ust. 2 TFUE, który dotyczy wyłącznie spraw cywilnych mających skutki transgraniczne.
- 35 Jak wynika z motywów 1 i 7 rozporządzenia, jego zasadniczym celem jest ułatwienie prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które napotykają obecnie trudności w wykonywaniu przysługujących im praw w zakresie spraw spadkowych mających skutki transgraniczne. Zgodnie z jego motywem 67 ma ono na celu szybkie, łatwe i skuteczne załatwienie sprawy spadkowej mającej takie właśnie skutki.
- 36 W celu ustalenia, czy dziedziczenie wykazuje wspomniane skutki i należy – w związku z tym – do zakresu stosowania rozporządzenia nr 650/2012, trzeba, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 34 opinii, ustalić, po pierwsze, państwo członkowskie miejsca zwykłego pobytu zmarłego w chwili śmierci, a po drugie, czy miejsce to może zostać ustalone w innym państwie członkowskim ze względu na umiejscowienie innego elementu dotyczącego dziedziczenia w innym państwie członkowskim niż państwo ostatniego miejsca zwykłego pobytu zmarłego.
- 37 W tym względzie należy zauważyć, że o ile żaden przepis rozporządzenia nr 650/2012 nie definiuje pojęcia „miejsca zwykłego pobytu zmarłego w chwili śmierci” w rozumieniu tego rozporządzenia, o tyle użyteczne wskazówki są zawarte w jego motywach 23 i 24.
- 38 Zgodnie z motywem 23 tego rozporządzenia ustalenia miejsca zwykłego pobytu dokonuje organ zajmujący się sprawą spadkową i w tym celu powinien uwzględnić zarówno fakt, że główny łącznik stanowi zwykle miejsce pobytu zmarłego w chwili śmierci, jak i ogół okoliczności życia zmarłego w latach poprzedzających jego śmierć i w chwili jego śmierci, biorąc pod uwagę wszystkie istotne elementy faktyczne, w szczególności czas trwania i regularność obecności zmarłego w danym państwie oraz warunki i powody tej obecności. Tak ustalone miejsce zwykłego pobytu powinno wykazywać ścisły i stabilny związek dziedziczenia z danym państwem.
- 39 W kwestii tej motyw 24 owego rozporządzenia przywołuje sytuacje, w których ustalenie miejsca zwykłego pobytu może się okazać skomplikowane. I tak, zgodnie z ostatnim zdaniem tego motywu, jeżeli zmarły był obywatelem państwa, w którym znajdowały się wszystkie główne składniki jego majątku, jego obywatelstwo lub miejsce położenia tych dóbr mogłyby stanowić szczególne kryterium w kontekście całościowej oceny wszystkich okoliczności faktycznych, jeżeli zmarły, z powodów zawodowych lub ekonomicznych, wyjechał za granicę, aby tam pracować, czasem na długi okres, ale zachował ścisły i stabilny związek ze swoim państwem pochodzenia.
- 40 Z tego wynika, że organ zajmujący się sprawą spadkową musi ustalić, w oparciu o ocenę wszystkich okoliczności danego przypadku, miejsce zwykłego pobytu zmarłego w jednym tylko państwie członkowskim.

- 41 Jak bowiem zauważył w istocie rzecznik generalny w pkt 42 opinii i co wynika z orzecznictwa Trybunału, wykładnia przepisów rozporządzenia nr 650/2012, zgodnie z którą miejsce zwykłego pobytu zmarłego w chwili śmierci można by ustalić w kilku państwach członkowskich, pociągałaby za sobą fragmentaryzację dziedziczenia, ponieważ wspomniane miejsce zamieszkania stanowi kryterium dla celów stosowania zasad ogólnych określonych w art. 4 i 21 tego rozporządzenia, zgodnie z którymi zarówno jurysdykcja do celów orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku, jak i prawo właściwe znajdujące zastosowanie na podstawie tego rozporządzenia w odniesieniu do ogółu spraw dotyczących spadku ustala się w oparciu o ów łącznik miejsca pobytu. W związku z tym taka wykładnia byłaby niezgodna z celami tego rozporządzenia (zob. podobnie wyroki: z dnia 12 października 2017 r., Kubicka, C-218/16, EU:C:2017:755, pkt 57; z dnia 21 czerwca 2018 r., Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, pkt 53–55).
- 42 Ponadto należy zbadać, czy dziedziczenie ma charakter transgraniczny ze względu na położenie innego związanego z nim elementu w państwie członkowskim innym aniżeli państwo członkowskie ostatniego miejsca zwykłego pobytu zmarłego.
- 43 W kwestii tej należy zauważyć, że Trybunał orzekł już, iż sprawa spadkowa ma skutki transgraniczne, gdy dziedziczenie dotyczy składników majątku znajdujących się w kilku państwach członkowskich, a w szczególności w państwie członkowskim innym aniżeli państwo członkowskie ostatniego miejsca pobytu zmarłego (zob. podobnie wyrok z dnia 21 czerwca 2018 r., Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, pkt 32). Ponadto rozporządzenie nr 650/2012 odnosi się w sposób niewyczerpujący do innych okoliczności, które mogą wskazywać na istnienie sprawy spadkowej obejmującej kilka państw członkowskich.
- 44 Jak zauważył również w istocie rzecznik generalny w pkt 65 opinii, szereg spójnych przesłanek, takich jak wymienione w motywach 23 i 24 rozporządzenia nr 650/2012 i wskazanych w szczególności w pkt 38 i 39 niniejszego wyroku, może – z zastrzeżeniem ustaleń, których dokonanie należy do sądu odsyłającego – prowadzić do wniosku, że sprawa spadkowa, taka jak będąca przedmiotem postępowania głównego, mająca skutki transgraniczne, jest objęta zakresem stosowania rozporządzenia nr 650/2012.
- 45 W świetle powyższych rozważań na pytania pierwsze i piąte trzeba odpowiedzieć, iż rozporządzenie nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że pojęcie „sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne” obejmuje sytuację, gdy zmarły, będący obywatelem państwa członkowskiego, w chwili śmierci zamieszkiwał w innym państwie członkowskim, lecz nie zerwał więzi łączących go z pierwszym z tych państw członkowskich, w którym znajdują się składniki majątku należące do masy spadkowej, podczas gdy osoby, które mogłyby zostać powołane do dziedziczenia, mają miejsce zamieszkania w tych dwóch państwach członkowskich. Ostatnie miejsce zwykłego pobytu zmarłego w rozumieniu tego rozporządzenia powinien ustalić organ zajmujący się sprawą spadkową w jednym z tych państw członkowskich.

W przedmiocie pytania drugiego

- 46 Poprzez swoje pytanie drugie sąd odsyłający pragnie w istocie ustalić, czy art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że litewskich notariuszy można uznawać za „sądy” w rozumieniu rzeczzonego rozporządzenia.
- 47 Zgodnie z brzmieniem art. 3 ust. 2 akapit pierwszy rozporządzenia nr 650/2012 organ niesądowy lub przedstawiciel zawodu prawniczego właściwy w sprawach spadkowych jest objęty pojęciem „sądu” w rozumieniu tego przepisu, jeżeli wykonują funkcje sądowe lub działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub pod kontrolą organu sądowego, pod warunkiem że zapewniają oni gwarancje bezstronności i prawa wszystkich stron do bycia wysłuchanym przez organ sądowy i że ich

orzeczenia na mocy prawa państwa członkowskiego, w którym działają, mogą być przedmiotem zaskarżenia do organu sądowego lub ponownego rozpoznania przez organ sądowy oraz mają moc i skutek podobne do orzeczenia organu sądowego w takiej samej sprawie.

- 48 Ponadto z motywu 20 rozporządzenia nr 650/2012 wynika, że w ramach stosowania rzeczzonego rozporządzenia pojęcie „sądu” należy interpretować szeroko, obejmując jego zakresem notariuszy wykonujących funkcje sądowe w niektórych sprawach dotyczących spadku.
- 49 Ponadto należy uściślić, że brak przewidzianego w art. 3 ust. 2 akapit drugi rozporządzenia nr 650/2012 powiadomienia przez państwo członkowskie o wykonywaniu przez notariuszy funkcji sądowych nie jest decydujący dla uznania notariuszy za „sądy” (wyrok z dnia 23 maja 2019 r., WB, C-658/17, EU:C:2019:444, pkt 64).
- 50 Należy również przypomnieć, że rozporządzenie nr 650/2012 precyzuje w swoim art. 3 ust. 2, że pojęcie „sądu” w rozumieniu tego rozporządzenia obejmuje nie tylko organy sądowe, lecz również wszystkie inne organy oraz przedstawicieli zawodów prawniczych właściwych w sprawach spadkowych, którzy wykonują funkcje sądowe i którzy spełniają wymogi określone w owym przepisie (wyrok z dnia 23 maja 2019 r., WB, C-658/17, EU:C:2019:444, pkt 40).
- 51 W kwestii tej Trybunał orzekł już, że organ wykonuje funkcje sądowe, jeżeli może zostać uznany za właściwy w przypadku sporu z zakresu spraw spadkowych. Kryterium to znajduje zastosowanie niezależnie od tego, czy postępowanie w przedmiocie wydania poświadczenia dziedziczenia ma charakter sporny, czy też nie (wyrok z dnia 23 maja 2019 r., WB, C-658/17, EU:C:2019:444, pkt 56).
- 52 Tymczasem w rozpatrywanej sprawie zgodnie z art. 1 ustawy prawo o notariacie litewscy notariusze są uprawnieni do poświadczania w sposób wywołujący skutki prawne niekwestionowanych praw podmiotowych.
- 53 Z tego wydaje się wynikać, jak stwierdził rzecznik generalny w pkt 81 opinii, że litewski notariusz nie ma kompetencji do rozstrzygania spornych kwestii istniejących między stronami i że nie ma uprawnienia do ustalania okoliczności faktycznych, które nie są jasne i oczywiste, ani też do orzekania w przedmiocie spornych okoliczności faktycznych.
- 54 W związku z tym należy uznać, że – z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający – wydanie krajowego poświadczenia dziedziczenia przez litewskich notariuszy nie wiąże się z wykonywaniem funkcji sądowych.
- 55 Zgodnie z brzmieniem art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012 status „sądu” w rozumieniu owego przepisu może również wynikać z faktu, że dany organ lub przedstawiciel zawodu prawniczego działa na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub pod kontrolą organu sądowego. Na sądzie odsyłającym ciąży obowiązek dokonania weryfikacji, czy taka sytuacja ma miejsce w przypadku litewskich notariuszy w odniesieniu do wydawania przez nich krajowego poświadczenia dziedziczenia.
- 56 W świetle powyższych rozważań na pytanie drugie trzeba odpowiedzieć, że art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że – z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający – wydając krajowe poświadczenie dziedziczenia, litewscy notariusze nie wykonują funkcji sądowych. Na sądzie odsyłającym ciąży jednakowoż obowiązek ustalenia, czy działają oni na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub pod kontrolą organu sądowego i, w konsekwencji, czy można ich uznać za „sądy” w rozumieniu rzeczzonego przepisu.

W przedmiocie pytania trzeciego

- 57 Poprzez swoje pytanie trzecie sąd odsyłający pragnie w istocie ustalić, czy – w sytuacji gdy uznałby, że litewskich notariuszy można uznać za „sądy” w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012, poświadczenie dziedziczenia, takie jak to, które wydają, można uznać za „orzeczenie” w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) rozporządzenia nr 650/2012, a jeśli tak, to czy do celów jego wydania notariusze ci mogą stosować przepisy jurysdykcyjne ustanowione w rozdziale II rzeczzonego rozporządzenia.
- 58 Zgodnie z brzmieniem art. 3 ust. 1 lit. g) rozporządzenia nr 650/2012 „orzeczenie” oznacza każdą decyzję w sprawach dotyczących dziedziczenia wydaną przez sąd państwa członkowskiego, niezależnie od nazwy takiej decyzji.
- 59 Z przepisu tego wynika, że w myśl rozporządzenia jedyną przesłanką uznania aktu za „orzeczenia” jest jego wydanie przez „sąd” w rozumieniu art. 3 ust. 2 owego rozporządzenia.
- 60 Zatem w sytuacji, w której sąd odsyłający doszedłby do wniosku, że litewskich notariuszy można uznać za „sądy” w rozumieniu art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012, poświadczenie dziedziczenia wydane przez takiego notariusza można uznać za „orzeczenie” w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. g) owego rozporządzenia.
- 61 Jeżeli chodzi o przepisy jurysdykcyjne, Trybunał orzekł już, że rozporządzenie nr 650/2012, a w szczególności jego art. 4, określa jurysdykcję międzynarodową sądów państw członkowskich w postępowaniach mających za przedmiot ogół spraw dotyczących spadku, takich jak, w szczególności, wydawanie krajowych poświadczeń spadkowych, niezależnie od tego, czy postępowania te mają charakter sporny, czy też nie, zgodnie z tym co wynika z motywu 59 owego rozporządzenia (zob. podobnie wyrok z dnia 21 czerwca 2018 r., Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, pkt 44, 45).
- 62 Zgodnie z motywem 22 rozporządzenia nr 650/2012, jeżeli notariusze sprawują funkcje sądownicze lub działają na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy, lub działają pod kontrolą organu sądowego, są oni związani przepisami jurysdykcyjnymi ustanowionymi w rozdziale II owego rozporządzenia, a przepływ wydanych przez nich orzeczeń powinien się odbywać zgodnie z przepisami o uznawaniu, wykonalności i wykonywaniu orzeczeń ustanowionymi w rozdziale IV rzeczzonego rozporządzenia.
- 63 W świetle powyższych rozważań na pytanie trzecie trzeba odpowiedzieć, iż art. 3 ust. 1 lit. g) rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji gdy sąd odsyłający doszedłby do wniosku, że litewskich notariuszy można uznać za „sądy” w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012, poświadczenie dziedziczenia, takie jak to, które wydają, można uznać za „orzeczenie” w rozumieniu przywołanego przepisu i w związku z tym dla celów jego wydania notariusze ci mogą stosować przepisy jurysdykcyjne ustanowione w rozdziale II rzeczzonego rozporządzenia.

W przedmiocie pytania czwartego

- 64 Poprzez swoje pytanie czwarte sąd odsyłający pragnie ustalić, czy art. 4 i 59 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że notariusz w państwie członkowskim, który nie jest uznawany za „sąd” w rozumieniu owego rozporządzenia, może, bez konieczności stosowania ogólnych przepisów jurysdykcyjnych przewidzianych przez rzeczzone rozporządzenie, wydawać poświadczenia dziedziczenia i czy poświadczenia te należy uznawać za „dokumenty urzędowe” w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. i) tego samego rozporządzenia, wywołujące skutki prawne w innych państwach członkowskich.

- 65 Dokładniej rzecz ujmując, za pomocą pierwszej części pytania czwartego sąd odsyłający pragnie ustalić, czy – w celu zapewnienia jednolitości postępowania spadkowego i statutu spadkowego, w sytuacji gdy litewskich notariuszy nie można uznać za „sądy” w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012, są oni związani przepisami jurysdykcyjnymi ustanowionymi w rozdziale II rozporządzenia nr 650/2012 zatytułowanym „Jurysdykcja”, a jeśli tak, to czy przed wydaniem krajowego poświadczenia dziedziczenia muszą oni ustalić, które sądy byłyby w danym wypadku właściwe w oparciu o owe przepisy.
- 66 W kwestii tej z jasnego brzmienia motywu 22 rozporządzenia nr 650/2012 wynika, że jeśli notariusze nie sprawują funkcji sądowniczych, nie są oni związani przepisami jurysdykcyjnymi.
- 67 Ponadto Trybunał orzekł już, że art. 4 rzeczonoego rozporządzenia określa jurysdykcję międzynarodową sądów państw członkowskich w postępowaniach mających za przedmiot ogół spraw dotyczących spadku (wyrok z dnia 21 czerwca 2018 r., Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, pkt 44). Natomiast organy niebędące organami sądowymi nie są objęte zakresem stosowania przepisów rozdziału II rozporządzenia nr 650/2012 dotyczących jurysdykcji.
- 68 Należy w związku z tym zauważyć, że w sytuacji gdy sąd odsyłający doszedłby do wniosku, że litewskich notariuszy nie można uznać za „sądy” w rozumieniu art. 3 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012, notariuszy tych nie można poddać przepisom jurysdykcyjnym ustanowionym przez rozporządzenie nr 650/2012 i nie powinni oni tym bardziej ustalać, które sądy byłyby w danym wypadku właściwe, w oparciu o przepisy rozdziału II tegoż rozporządzenia.
- 69 Ponadto zasada jednolitości postępowania spadkowego i statutu spadkowego nie ma charakteru bezwzględnego, jak w istocie zauważył rzecznik generalny w pkt 79 opinii. Rozporządzenie nr 650/2012 dotyczy sytuacji, w której władze kilku państw członkowskich dokonują czynności w odniesieniu do tego samego spadkobrania. Z art. 13 tegoż rozporządzenia wynika, że gdy spadkobiercy lub zapisobiercy mają miejsce zwykłego pobytu w państwie członkowskim innym aniżeli państwo członkowskie, w którym sprawa spadkowa jest lub będzie rozpatrywana, sądy państwa ich miejsca zwykłego pobytu mają jurysdykcję do przyjęcia oświadczeń dotyczących dziedziczenia. Odpowiada to celowi owego rozporządzenia, polegającemu – co wynika z motywu 32 tego samego rozporządzenia – na ułatwieniu życia spadkobierców i zapisobierców.
- 70 Wykładni tej nie podważa art. 64 rozporządzenia nr 650/2012 dotyczący wydawania europejskiego poświadczenia spadkowego, którego celem jest sprecyzowanie, że przepisy jurysdykcyjne zawarte w art. 4, 7, 10 i 11 tego rozporządzenia mają zastosowanie nie tylko do sądów w rozumieniu art. 3 ust. 2 tego rozporządzenia, lecz również do innych organów, które zgodnie z prawem krajowym są właściwe do rozpoznawania spraw spadkowych. Europejskie poświadczenie spadkowe, które zostało ustanowione przez rozporządzenie nr 650/2012, korzysta bowiem z autonomicznego reżimu prawnego określonego przez przepisy rozdziału VI owego rozporządzenia (wyrok z dnia 21 czerwca 2018 r., Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, pkt 46).
- 71 Sąd odsyłający pragnie ponadto ustalić, za pomocą drugiej części pytania czwartego, czy krajowe poświadczenie dziedziczenia należy uznawać za „dokumenty urzędowe” w rozumieniu art. 3 ust. 1 lit. i) tego samego rozporządzenia oraz jakie skutki prawne ono wywołuje.
- 72 Artykuł 3 ust. 1 lit. i) rozporządzenia nr 650/2012 definiuje „dokument urzędowy” jako dokument dotyczący dziedziczenia, który został oficjalnie sporządzony lub zarejestrowany jako dokument urzędowy w państwie członkowskim i którego autentyczność, po pierwsze, dotyczy podpisu i treści dokumentu urzędowego, a po drugie, została stwierdzona przez organ publiczny lub inny organ uprawniony do tego przez państwo członkowskie pochodzenia.

- 73 Ponadto z motywu 62 owego rozporządzenia wynika, że „autentyczność” dokumentu urzędowego powinna być pojęciem autonomicznym, obejmującym takie kwestie jak w szczególności prawdziwość tego dokumentu, wymogi formalne dokumentu, uprawnienia organu sporządzającego dokument oraz procedura, na podstawie której sporządzono ten dokument. „Autentyczność” powinna również obejmować elementy faktyczne stwierdzone przez właściwy organ w danym dokumencie urzędowym, takie jak fakt, że wskazane strony stawily się przed tym organem we wskazanym dniu i że złożyły wskazane w nim oświadczenia.
- 74 Do sądu odsyłającego należy zbadanie, czy wszystkie te przesłanki są spełnione. Jednakże, chociaż sąd ten jest jedynym sądem właściwym do dokonania oceny okoliczności faktycznych rozpatrywanych w postępowaniu głównym i do dokonania wykładni przepisów krajowych, w ramach odesłania prejudycjalnego Trybunał, do którego zwrócono się o udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, jest właściwy do udzielenia wskazówek wynikających z akt sprawy, którymi dysponuje.
- 75 W niniejszej sprawie, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 87 opinii, poświadczenie dziedziczenia jest zgodnie z prawem krajowym dokumentem urzędowym i, jak wynika z art. 26 ustawy prawo o notariacie, notariusze są uprawnieni do wydawania aktów poświadczenia dziedziczenia, które zawierają elementy uznane za ustalone.
- 76 W związku z tym – z zastrzeżeniem weryfikacji, których dokonanie należy do sądu odsyłającego – poświadczenie dziedziczenia, takie jak stanowiące przedmiot postępowania głównego, wydaje się spełniać wymogi przewidziane w art. 3 ust. 1 lit. i) rozporządzenia nr 650/2012.
- 77 Na wypadek gdyby sąd odsyłający uznał, że poświadczenie to stanowi dokument urzędowy w znaczeniu analizowanego przepisu, należy zauważyć – jeżeli chodzi o wywoływane przez nie skutki – po pierwsze, że z art. 59 ust. 1 akapit pierwszy rozporządzenia nr 650/2012 wynika, iż sporządzony w państwie członkowskim dokument urzędowy wywołuje w innym państwie członkowskim takie same skutki dowodowe jak w państwie członkowskim pochodzenia lub skutki dowodowe najbardziej z nimi porównywalne. W kwestii tej motyw 61 rzeczonego rozporządzenia precyzuje, że ustalenie skutków dowodowych danego dokumentu urzędowego w innym państwie członkowskim lub skutków najbardziej z nimi porównywalnych powinno być dokonane przez odniesienie do charakteru i zakresu skutków dowodowych danego dokumentu urzędowego w państwie członkowskim pochodzenia. Zatem to od prawa państwa członkowskiego pochodzenia zależeć będzie, jakie skutki dowodowe dany dokument urzędowy powinien wywoływać w innym państwie członkowskim.
- 78 Ponadto zgodnie z art. 59 ust. 1 akapit drugi owego rozporządzenia osoba, która chce wykorzystać dokument urzędowy w innym państwie członkowskim, może zwrócić się do organu sporządzającego ten dokument urzędowy w państwie członkowskim pochodzenia o wypełnienie formularza, którego wzór zawiera załącznik 2 rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) nr 1329/2014 z dnia 9 grudnia 2014 r. ustanawiającego formularze, o których mowa w rozporządzeniu [...] nr 650/2012 [...] (Dz.U. 2014, L 359, s. 30).
- 79 Po drugie, zgodnie z art. 60 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012 wykonalność w innym państwie członkowskim dokumentu urzędowego, który jest wykonalny w państwie członkowskim pochodzenia, stwierdza się zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 45–58 owego rozporządzenia.
- 80 W świetle powyższych rozważań na pytanie czwarte trzeba odpowiedzieć, iż art. 4 i 59 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że notariusz w państwie członkowskim, który nie jest uznawany za „sąd” w rozumieniu owego rozporządzenia, może, bez konieczności stosowania ogólnych przepisów jurysdykcyjnych przewidzianych przez rzeczone rozporządzenie, wydawać krajowe poświadczenia dziedziczenia. Jeżeli sąd odsyłający dojdzie do wniosku, że poświadczenia te spełniają wymogi ustanowione w art. 3 ust. 1 lit. i) tego samego rozporządzenia i w związku z tym można je

uznawać za „dokumenty urzędowe” w rozumieniu tego samego przepisu, wywołują one w innych państwach członkowskich skutki, jakie art. 59 ust. 1 i art. 60 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012 przypisują dokumentom urzędowym.

W przedmiocie pytania szóstego

- 81 Poprzez pytanie szóste sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 4, 5, 7 i 22 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że wola spadkodawcy oraz umowa między osobami, które mogłyby zostać powołane do dziedziczenia, mogą prowadzić do określenia sądu właściwego w sprawach spadkowych i do stosowania prawa spadkowego państwa członkowskiego innego, niż wynikałoby to z zastosowania kryteriów ustanowionych w tym rozporządzeniu.
- 82 Jeżeli chodzi o ustalenie sądu właściwego w sprawach spadkowych należy zauważyć, że art. 4 rozporządzenia nr 650/2012 ustanawia zasadę ogólną, w myśl której jurysdykcję do orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku mają sądy państwa członkowskiego, w którym zmarły miał swoje miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci, podczas gdy art. 5 ust. 1 tego rozporządzenia zawiera przepisy stanowiące odstępstwo od wyżej wymienionej zasady ogólnej i stwarza stronom postępowania spadkowego możliwość uzgodnienia, że wyłączną jurysdykcję do orzekania w sprawie dotyczącej spadku mają sąd lub sądy innego państwa członkowskiego, niż wynikałoby to z zastosowania kryteriów ustanowionych w tym rozporządzeniu.
- 83 Zgodnie z art. 5 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012 strony postępowania mogą umówić się, że sądy państwa członkowskiego, którego prawo zostało wybrane przez zmarłego jako regulujące dziedziczenie po nim zgodnie z art. 22 tegoż rozporządzenia, mają wyłączną jurysdykcję do orzekania w przedmiocie ogółu spraw dotyczących spadku.
- 84 Artykuł 5 ust. 2 i art. 7 rozporządzenia nr 650/2012 uściślają wymogi formalne, które muszą zostać spełnione, aby umowa prorogacyjna była ważna. W szczególności z art. 5 ust. 2 i z art. 7 lit. b) rzeczonego rozporządzenia wynika, że taka umowa musi zostać sporządzona na piśmie, opatrzona datą i podpisana przez zainteresowane strony, względnie, że strony postępowania muszą wyraźnie uznać jurysdykcję sądu, do którego wniesiono sprawę, co przewiduje art. 7 lit. c) owego rozporządzenia.
- 85 W niniejszej sprawie, o ile z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, nie wynika, by strony postępowania spadkowego zawarły umowę zgodnie z wyżej wymienionymi wymogami w celu przyznania wyłącznej jurysdykcji sądom litewskim, o tyle sąd odsyłający wskazuje, że żyjący małżonek zmarłej, obywatelstwa niemieckiego, mieszkający z nią w chwili śmierci, wyraził zgodę na taką jurysdykcję.
- 86 Jak zauważa rzecznik generalny w pkt 121 opinii, do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy takie oświadczenie ma w postępowaniu głównym skutek polegający na przyznaniu sądowi jurysdykcji w rozumieniu art. 7 lit. c) rozporządzenia nr 650/2012.
- 87 Ponadto należy przypomnieć, że jak wynika z motywu 29 rozporządzenia nr 650/2012, rozporządzenie to nie powinno być interpretowane w ten sposób, że uniemożliwia stronom polubowne uregulowanie dziedziczenia, poza jakimkolwiek sporem, w wybranym przez nie państwie członkowskim, w przypadku gdy zezwala na to prawo tego państwa członkowskiego i nawet jeśli prawem właściwym dla dziedziczenia nie jest prawo tego państwa.
- 88 Jeżeli chodzi o kwestię, czy wola spadkodawcy oraz umowa między osobami, które mogłyby zostać powołane do dziedziczenia, mogą prowadzić do stosowania prawa spadkowego państwa członkowskiego innego, niż wynikałoby to z zastosowania kryteriów ustanowionych w rozporządzeniu nr 650/2012, należy zauważyć, że zgodnie z art. 22, zatytułowanym „Wybór prawa”, ust. 1 akapit pierwszy tego rozporządzenia, każdy może dokonać wyboru prawa państwa, którego obywatelstwo

posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci, jako prawa, któremu podlega ogół spraw dotyczących jego spadku. Ponadto art. 22 ust. 2 uściśla, że wybór prawa powinien być wyraźnie dokonany w oświadczeniu w formie rozrządzenia na wypadek śmierci lub powinien wynikać z postanowień takiego rozrządzenia.

- 89 Jak zauważyła Komisja w swoich uwagach na piśmie, art. 22 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012 należy odczytywać w świetle jego motywu 39, zgodnie z którym wybór prawa może wynikać z treści rozrządzenia na wypadek śmierci, w szczególności gdy zmarły poczynił odniesienie do konkretnych przepisów prawa państwa swojego obywatelstwa.
- 90 W badanej sprawie, biorąc pod uwagę, że prawo litewskie jest prawem państwa członkowskiego, którego obywatelstwo posiadała zmarła w chwili śmierci, prawo to mogło zostać ważnie wybrane zgodnie z art. 22 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012. W kwestii tej do sądu odsyłającego należy zweryfikowanie, czy wybór ów wynika z postanowień testamentu, którego dotyczy postępowanie główne, zgodnie z art. 22 ust. 2 rzeczonoego rozporządzenia.
- 91 Ponadto z akt sprawy przedstawionych Trybunałowi wynika, że ów testament został sporządzony na Litwie w dniu 4 lipca 2013 r., przed wejściem w życie rozporządzenia nr 650/2012, a zgon spadkodawcy miał miejsce po dniu 17 sierpnia 2015 r., to znaczy po dacie wejścia w życie przepisów tego rozporządzenia. Tym samym przepisy przejściowe, o których mowa w art. 83 rozporządzenia nr 650/2012, mogą mieć również zastosowanie zgodnie z ust. 1 tego artykułu.
- 92 Artykuł 83 ust. 2 tego rozporządzenia dotyczy sytuacji, w których zmarły dokonał wyboru prawa właściwego dla dziedziczenia przed dniem 17 sierpnia 2015 r. Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 102 opinii, celem owego przepisu jest zachowanie woli spadkodawcy, a aby dokonany przez niego wybór prawa był ważny, musi spełniać wymogi określone w przywołanym przepisie. Natomiast art. 83 ust. 4 reguluje sytuacje, w których rozrządzenie na wypadek śmierci takiego wyboru nie zawiera.
- 93 Dokładniej rzecz biorąc, zgodnie z art. 83 ust. 4 rzeczonoego rozporządzenia, jeżeli rozrządzenie na wypadek śmierci, dokonane przed dniem 17 sierpnia 2015 r., zostało dokonane zgodnie z prawem, które zmarły mógł wybrać zgodnie z tymże rozporządzeniem, prawo to uważa się za wybrane jako prawo właściwe dla dziedziczenia.
- 94 Przepis ten znajduje zastosowanie w rozpatrywanej sprawie, ponieważ, po pierwsze, testament, którego dotyczy postępowanie główne, został sporządzony przed dniem 17 sierpnia 2015 r., a po drugie, prawo litewskie mogło zostać wybrane zgodnie z art. 22 ust. 1 akapit pierwszy rozporządzenia nr 650/2012, jako że zmarła miała obywatelstwo litewskie w chwili sporządzenia testamentu. W konsekwencji prawo litewskie, zgodnie z którym testament został sporządzony, uważa się za wybrane jako prawo właściwe dla dziedziczenia dla celów postępowania głównego.
- 95 W tym kontekście warto także przypomnieć, że w myśl motywu 27 rozporządzenia nr 650/2012 przepisy tego rozporządzenia są skonstruowane tak, aby zapewnić stosowanie przez organ zajmujący się sprawami spadkowymi w większości przypadków własnego prawa.
- 96 W świetle powyższych rozważań na pytanie szóste trzeba odpowiedzieć, że art. 4, 5, 7 i 22 oraz art. 83 ust. 2 i 4 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że wola spadkodawcy oraz umowa między osobami, które mogłyby zostać powołane do dziedziczenia, mogą prowadzić do określenia sądu właściwego w sprawach spadkowych i do stosowania prawa spadkowego państwa członkowskiego innego, niż wynikałoby to z zastosowania kryteriów ustanowionych w tym rozporządzeniu.

W przedmiocie kosztów

- ⁹⁷ Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

- 1) Rozporządzenie (UE) nr 650/2012 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego należy interpretować w ten sposób, że pojęcie „sprawy spadkowej mającej skutki transgraniczne” obejmuje sytuację, gdy zmarły, będący obywatelem państwa członkowskiego, w chwili śmierci zamieszkiwał w innym państwie członkowskim, lecz nie zerwał więzi łączących go z pierwszym z tych państw członkowskich, w którym znajdują się składniki majątku należące do masy spadkowej, podczas gdy osoby, które mogłyby zostać powołane do dziedziczenia, mają miejsce zamieszkania w tych dwóch państwach członkowskich. Ostatnie miejsce zwykłego pobytu zmarłego w rozumieniu tego rozporządzenia powinien ustalić organ zajmujący się sprawą spadkową w jednym z tych państw członkowskich.
- 2) Artykuł 3 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że – z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający – wydając krajowe poświadczenie dziedziczenia, litewscy notariusze nie wykonują funkcji sądowych. Na sądzie odsyłającym ciąży jednakowoż obowiązek ustalenia, czy działają oni na podstawie przekazania uprawnień przez organ sądowy lub pod kontrolą organu sądowego i, w konsekwencji, czy można ich uznać za „sądy” w rozumieniu rzeczzonego przepisu.
- 3) Artykuł 3 ust. 1 lit. g) rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji gdy sąd odsyłający doszedłby do wniosku, że litewskich notariuszy można uznać za „sądy” w rozumieniu owego rozporządzenia, poświadczenie dziedziczenia, takie jak to, które wydają, można uznać za „orzeczenie” w rozumieniu przywołanego przepisu i w związku z tym dla celów jego wydania notariusze ci mogą stosować przepisy jurysdykcyjne ustanowione w rozdziale II rzeczzonego rozporządzenia.
- 4) Artykuły 4 i 59 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że notariusz w państwie członkowskim, który nie jest uznawany za „sąd” w rozumieniu owego rozporządzenia, może, bez konieczności stosowania ogólnych przepisów jurysdykcyjnych przewidzianych przez rzeczzone rozporządzenie, wydawać krajowe poświadczenia dziedziczenia. Jeżeli sąd odsyłający dojdzie do wniosku, że poświadczenia te spełniają wymogi ustanowione w art. 3 ust. 1 lit. i) tego samego rozporządzenia i w związku z tym można je uznawać za „dokumenty urzędowe” w rozumieniu tego samego przepisu, wywołują one w innych państwach członkowskich skutki, jakie art. 59 ust. 1 i art. 60 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012 przypisują dokumentom urzędowym.
- 5) Artykuły 4, 5, 7 i 22 oraz art. 83 ust. 2 i 4 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że wola spadkodawcy oraz umowa między osobami, które mogłyby zostać powołane do dziedziczenia, mogą prowadzić do określenia sądu właściwego w sprawach spadkowych i do stosowania prawa spadkowego państwa członkowskiego innego, niż wynikałoby to z zastosowania kryteriów ustanowionych w tym rozporządzeniu.

Podpisy